

Ольга Расовська,

студентка 4 курсу

ННІ філології та журналістики.

Науковий керівник: **Л. В. Ящук,**

кандидат філологічних наук, старший викладач.

Годоніми міста Житомира

У статті проаналізовано назви вулиць м. Житомира шляхом виділення

13 лексико-семантичних груп годонімів.

Житомир належить до старовинних українських міст, має свою самобутню історію, зокрема й історію годонімів. Досліджуючи годоніми м. Житомира, Г. П. Мокрицький виділяє п'ять лексико-семантичних груп назв вулиць і провулків: 1) географічні назви; 2) антропонімічні назви; 3) виробничі топоніми; 4) професійно-соціальні оніми; 5) релігійні назви [1, с. 10]. Вважаємо, що класифікація, розроблена вченим, є істотною, але не повною, оскільки не охоплює всіх груп годонімів. У статті пропонуємо класифікацію, яка спирається на попередню, однак суттєво доповнена.

Аналізуючи годоніми м. Житомира, ми виділили 13 лексико-семантичних груп, а саме:

I. Власне топонімічні годоніми – назви вулиць, що вказують на шляхи та напрямки: *Барашиівська, Велика і Мала Бердичівські, Березівська, Білоруська, Вінницька, Денишівська, Звягельська, Київська, Коростишівська, Луцька, Львівська, Червоноармійська* тощо. Так, вул. *Київська*, яка належить до найстаріших у місті (сформувалася в другій половині XVIII – середині XIX ст.), знаходиться в центральній частині міста й веде в напрямку до столиці України – *Києва* (за класифікацією Г. П. Мокрицького це компасний топонім [2, с. 93]). Вул. *Вінницька* отримала свою назву від того, що відповідно до Генерального плану реконструювання району Смолянки мала стати частиною транзитної дороги на південь, у напрямку *Вінниці*; а *Звягельська* завдяки дотичності до залізничної магістралі веде до районного центру – м. *Новоград-Волинського* (колишня назва – *Звягель*).

II. Епонімічні годоніми – вулиці, назви яких походять від власних імен визначних людей: *Адмірала Щасного, Бальзаківська, Баранова, Басова, Богдана Хмельницького, Вітрука, Гагаріна, Довженка, Жуйка, Івана Кочерги, Кибальчича, Лермонтовська* та ін. Ці годоніми становлять численну групу.

III. Ергонімічні годоніми, або годоніми виробничого походження, – назви пов'язані з виробничою спеціалізацією господарств, які знаходилися на цих вулицях: *Бондарна, Будівельна, Героїв Пожежників, Гончарна, Гранітна, Житній Базар, Заводська, Залізнична, Зв'язківців, Корабельна, Млинова, Промислова* тощо. Назва вул. *Бондарна* пояснюється одним із ключових промислів жителів цієї території – *бондарством*, тобто виготовленням із дерев'яних клепок діжок, бочок, барил, чанів, відер, цебрів та інших посудин. Вул. *Гончарна* виникла як шлях до поселення *гончарів* – хутора, що був заселений не пізніше XVIII ст. Вул. *Гранітна* сформувалася в другій половині XX ст.; припускаємо, що назву отримала від розміщеного поряд Соколовського гранітного кар'єру.

IV. Соціально-історичні годоніми – назви вулиць, що містять вказівку на соціальний стан або історичний факт, реалію, явище: *1 Травня, 8 Березня, Гайдамацька, Героїв Сталінграда, Дитячої Комуни, Козацька, Партизанська, Піонерська, Пролетарська, Танкістів, Червоного Хреста* та ін.

Наприклад: годонім *1 Травня* з'явився за радянських часів на честь Дня солідарності трудящих; *8 Березня* – на честь Жіночого дня; *Пролетарська*, пор. *пролетар*, тобто робітник; на вул. *Дитячої Комуни* за доби більшовизму був відкритий дитячий притулок.

V. Дромонімічні годоніми утворені від назв основних шляхів: *Чумацький Шлях, Вересівський Шлях*. Годонім *Чумацький Шлях* зумовлений назвою скупчення зірок, що служило орієнтиром для чумаків, які возили із Криму сіль, рибу та інші товари. А от походження назви *Вересівський Шлях* пов'язане не з астрономією, а безпосередньо з топонімікою, оскільки назва вулиці походить від комоніма *Вереси* Житомирського району Житомирської області.

VI. Релігійні годоніми мають прямий зв'язок із конфесійними реаліями, релігійними установами: *Соборна площа, Михайлівська, Андріївська, Кафедральна, Костьольна, Успенська* та ін.

Годонім *Соборна площа* < *Собор* – релігійна установа, кафедральний храм, що є головним у певному регіоні й знаходиться під патронатом єпископа. Вул. *Костьольна* отримала назву від *Семінариського костюлу Св. Йоана з Дуклі*, зведеного 1838 року, що є найвизначнішою спорудою цієї місцевості.

VII. Гідронімічні годоніми походять від назв природних або створених людиною водних об'єктів: *Кам'янська, Каховська, Закам'янська, Кривий Бірд, Басейна* тощо.

Такі годоніми, як правило, мають зв'язок з основними водними об'єктами міста. Вул. *Кам'янська*, що є колишньою заміською частиною Житомира, дотична до р. *Кам'янки* – лівої притоки Тетерева, яка протікає неподалік (первісна назва асоціюється із лексемою *камінь*, можливо, через її кам'яні пороги). Схожу семантику має назва вул. *Закам'янська*, яка мотивується тим, що вулиця прокладена одразу за р. *Кам'янкою*. У годонімі *Каховська* (вулиця забудована в другій половині XX ст.) прослідковується зв'язок із *Каховським водосховищем* на Дніпрі.

VIII. Оронімічні годоніми – назви вулиць, утворені від назв гір, гірських масивів, пагорбів: *Замкова (Замкова Гора), Охрімова Гора, Соколова Гора, Павловська Гора* та ін.

Житомир первісно був заснований на трьох пагорбах: *Замковій, Охримовій* та *Павловській Горах*. Вул. *Замкова Гора* забудована у XVIII ст., був зведений старий житомирський замок-укріплення. Вул. *Охрімова Гора* – також складова найстарішої частини міста; твірною основою годоніма є чоловіче християнське ім'я *Охрім*. Вул. *Павловська Гора* знаходиться на *Павликівці*. Годонім пов'язаний із народною назвою цієї місцевості, яка утворилася від чоловічого християнського імені *Павлик*.

IX. Абстрактні годоніми походять від назв, що позначають абстрактні, нематеріальні поняття: *Труда, Нескорених, Привітна, Свободи* (назва може бути

пов'язана зі звільненням Житомира від німецько-фашистських загарбників), *Дружби, Миру* (назва спричинена відомим гаслом часів СРСР – «миру – мир») тощо.

X. Динамічні годоніми пов'язані з назвами руху, пересування: *Під'їзна, Перехідна* тощо.

Історик Г. П. Мокрицький указує на комунікаційну функцію вулиці *Перехідної*, однак зазначає: «Назва некоректна, оскільки будь-який провулок чи вулицю (окрім тупикових) можна назвати перехідними» [2, с. 196]; вул. *Під'їзна* – основний шлях під'їзду від станції Крошня до Житомира.

XI. Флоронімічні годоніми відображають особливості місцевого рослинного світу: *Дібровна, Зелена, Лісна, Лугова, Соснова, Ялинкова, Садова* та ін. Вул. *Дібровна* межує з лісопарковою зоною – *дібровою*; вул. *Лісна* знаходиться в районі лісопаркової зони; вул. *Лугова* закінчується лугом в долині с. Крошенки.

XII. Темпоральні годоніми – назви, що свідчать про час утворення вулиць: *Нова, Стародавня, Новий Бульвар, Старий Бульвар, Старогончарна, Новосінна, Старовільська, Старочуднівська, Новогоголівська* тощо. Годоніми *Новий Бульвар, Новосінна, Новогоголівська* та ін. свідчать про те, що вулиці були створені вже після існуючих із подібними назвами. Пор.: *Старий Бульвар* – *Новий Бульвар, Сінна* – *Новосінна, Гоголівська* – *Новогоголівська*. Назва *Нова* містить у собі інформацію, що вулиця в порівнянні з іншими утворена нещодавно.

XIII. Компасні годоніми вказують на напрямок, є орієнтирами для виділення історичних меж міста. Вулиці, названі *Північною, Західною, Південною* та *Східною*, – це чітко окреслені кордони старого Житомира, вони є крайніми його точками. Вул. *Західна* – частина мікрорайону Мальованка, забудовувалася із другої половини XIX ст., на той час була «найзахіднішою» в місті; вул. *Південна* – частина мікрорайону Смолянка, забудована наприкінці XIX – на початку XX ст., обмежувала місто з півдня; вул. *Північна* – частина мікрорайону Крошня, масштабно заселялася з 1990 року, спочатку була

крайнім північним кордоном; вул. *Східна* – частина мікрорайону Привокзального, початково була крайньою точкою міста на сході.

Отже, запропонована класифікація годонімів дозволила більш детально проаналізувати назви вулиць м. Житомира.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мокрицький Г. П., Кондратюк Р. Ю. Старий Житомир / Г. П. Мокрицький, Р. Ю. Кондратюк // Житомирський вісник. – 1993. – 25 червня. – С. 9-10.
2. Олексенко В. П., Іващенко О. В. Факультатив з української мови «Координати ономастики»: програма курсу, навчальні матеріали, розробки занять / В. П. Олексенко, О. В. Іващенко. – Х.: «Основа», 2006. – 144 с.